

Balatoni András - Erdélyi Levente

Nem mese az... a jelentős hazai béremelkedés tényleg megvalósult

A munkapiaci helyzet folyamatos javulása, valamint a bérek jelentős emelkedése az elmúlt évek gazdasági növekedésének az egyik legfontosabb sarokköve volt és előretekintve is fontos tényezője a hazai makrogazdasági pályának. A helyzet helyes értékeléséhez elengedhetetlen a lakossági jövedelmi folyamatainak és azon belül is a bérjövödelmek alakulásának megfelelő értékelése. A nemzetgazdasági bérek mérésére számos statisztikát találunk, amelyek sajnos sokszor komoly eltéréseket is mutathatnak. Cikkünkben bemutatjuk, hogy egy-egy statisztika kiragadása és az ott látott elmozdulások felnagyítása könnyen hibás következtetésekhez vezet. A fogyasztásról és a megtakarításokról is rendelkezésre álló adatok párhuzamos értékelésével egyértelmű, hogy a hazai bérjövödelmek az elmúlt években jelentősen emelkedtek. Emellett azt is bemutatjuk, hogy a hazai bérek jelentős, a termelékenység bővülését meghaladó emelkedését a korábban historikusan alacsony szintre kerülő bérhányad is lehetővé, sőt szükségessé tette. Számításaink szerint a bérhányad 2017-ben már a historikus átlag közelében alakult, így előretekintve fontos, hogy a bérek emelkedése a termelékenység növekedésével összhangban alakuljon.

1.1. A bérekre vonatkozó statisztikák valóban ellentmondásosak

Mint a legtöbb makrogazdasági aggregátumot, a munkajövödelmeket is mérési bizonytalanság övezi. Ráadásul a statisztikák sajnos sokszor ellent is mondanak egymásnak, megnehezítve ezzel a gazdaságról alkotott robusztus kép kialakítását. Fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy csak megnehezítik, de nem lehetetlenítik el teljesen. Alapos elemzési háttérmunkával, az adatok értő felhasználásával csökkenthetjük az esetleges hibák, tévedések valószínűségét. A bérek növekedésére a hazai szereplők döntően az intézményi-munkaügyi statisztikás, a nemzetközi szereplők inkább a nemzeti számlás méréseket követik figyelemmel. A munkaügyi statisztikában közölt bruttó munkajövedelem az alapbéren kívül tartalmaz további rendszeres és nem rendszeres kereseti komponenseket is, valamint bizonyos cafeteria elemeket. Ez a mutató tartalmilag nem különbözik a nemzeti számlás bérek és keresetek fogalmától, azonban az eltérő szemléletből és vonatkozási körből adódnak módszertani különbségek. Ezen kívül az szja-bevallások munkajövedelemre vonatkozó adatait használhatjuk, a bevallásokban szereplő fogalom csak kismértékben tér el a fenti mutatótól. (A bérek, bérköltségek számbavételének

módszertanával a jegybank [oktatási füzet sorozatának hatodik száma](#) részletesen foglalkozott.)

Korábban Dedák István a Portfolio.hu-n megjelent [cikke](#) is a különböző bérstatisztikák alapján azt a kérdést vetette fel, hogy vajon valóban megtörtént-e az elmúlt évek dinamikus reálbéremelkedése. A cikk szerzője szerint, míg a nemzeti számlákból és a havi munkaügyi felmérésből számolt bérnövekedés 2000 és 2010 között nagyságrendileg hasonló képet festett, addig 2010 óta folyamatosan nyílik az olló a mutatók között. A munkaügyi statisztika adatai alapján a bruttó átlagos munkajövedelem 44,1 százalékkal emelkedett, addig ugyanez a mutató a nemzeti számlákban mindösszesen 20,6 százalékkal növekedett (1. táblázat). **A kumulált különbség mértéke nem csak historikusan, de nemzetközi összevetésben is magasnak tekinthető.**

A kérdést a Magyar Nemzeti Bankot (MNB) is évek óta elemzi és annak lehetséges magyarázatairól rendszeresen egyeztet a KSH szakértőivel. A következőkben az MNB álláspontját mutatjuk be a jelenségről. **Válaszunkat megelőlegezve: az adatok mélyelemzése alapján egyértelmű, hogy a magyar béreket az elmúlt években jelentős és töretlen növekedés jellemezte.**

1. táblázat: Magyarországon elérhető bérmutatók a nemzetgazdaságra 2010 és 2017 között

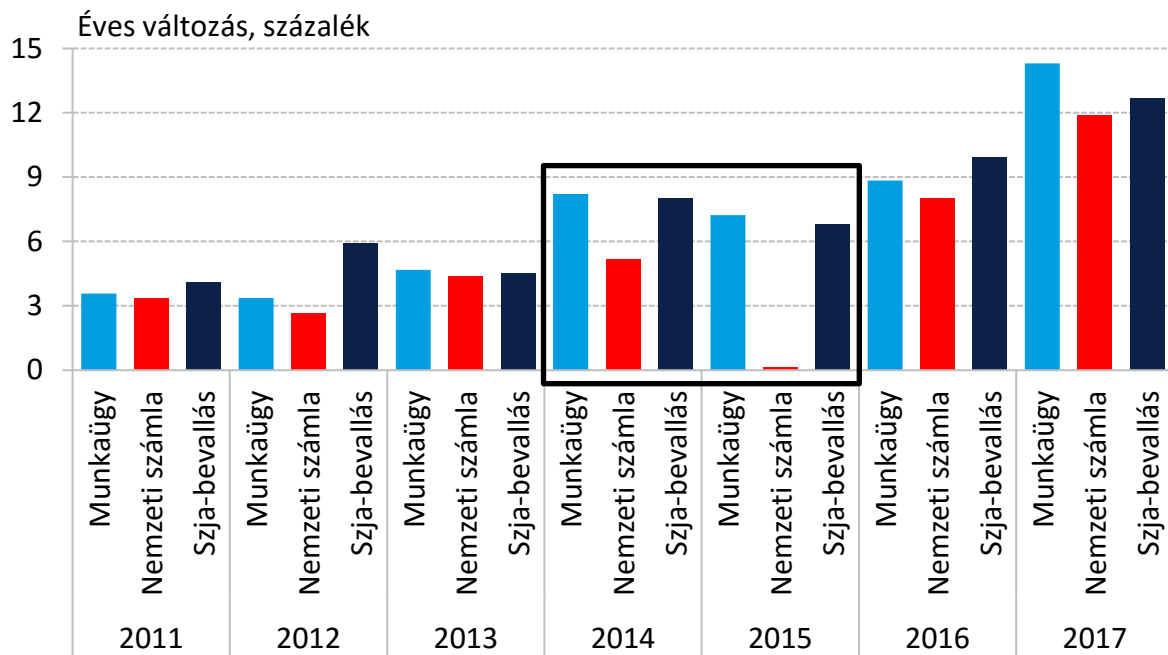
Kategória	Fogalom (KSH)	Átlagbér, 2017 (2010=100)	Bértömeg, 2017 (2010=100)	Forrás
Bruttó bér	Rendszeres átlagkereset	146,5 (146,8)	164,5 (165,8)	Munkaügyi statisztika - havi felmérés
Bruttó bér	Bruttó átlagkereset	146,2 (146,7)	164,2 (165,6)	
Bruttó bér	Munkajövedelem	144,1 (144,5)	161,8 (163,2)	
Bruttó bér	Bruttó munkajövedelem	146,9	n.a.	Munkaügyi statisztika - Munkaerőköltség-felvétel
Munkaerőköltség /Béreköltség	Munkaerőköltség	139,0	n.a.	
Bruttó bér	Bérek és keresetek	120,6	141,0	Nemzeti számlák - negyedéves jövedelmek keletkezése
Munkaerőköltség /Béreköltség	Munkavállalói jövedelem	117,7	137,6	

Forrás: KSH adatok alapján MNB-számítás

Megjegyzés: Az átlagbér a bértömeg egy alkalmazottra jutó része, a Munkaerőköltség-felvétel esetén teljes munkaidőre egyenértékesítik. A hivatalos adatközlés során feltüntetett, teljes munkaidősekre vonatkozó értékek zárójelben szerepelnek, ebből azonban érdemi eltérés nem származik.

A magyar bérmutatók közötti elnyílás 2010 és 2017 között eltérő nagyságú volt évenként és szektoronként. A különbség elsősorban a nem pénzügyi vállalatok körében érhető tetten, míg a többi szektorból származó eltérés a nemzetgazdaság egészét tekintve nem jelentős. Emellett a különbség jelentős része 2014-2015-re koncentrálódik (1. ábra).

1. ábra: A nemzetgazdaságra vonatkozó bértömeg-mutatók alakulása

Forrás: KSH, NAV

Megjegyzés: A nemzeti számlákban a nem megfigyelt gazdaság becslése a bér- és létszámadatakra egyaránt hatást gyakorol.

A jelenség háttérében több tényező együttes hatása is meghúzódhat.

- **A munkaügyi statisztika** relatíve kis késleltetéssel előálló, információban gazdag adathalmaz, azonban az **5-49 fős vállalatokat csak mintavétellel, az 5 fő alattiakat pedig egyáltalán nem tartalmazza**. A nemzeti számlás becslések ezzel szemben teljes körűek, a nemzetgazdaság egészét lefedik. Amennyiben a közép- és nagyvállalatok által fizetett bérek dinamikája meghaladja a munkaügyinél részlegesen megfigyelt kisvállalatoknál tapasztalt mértéket, **a kisebb vállalatokkal együtt az átlagos bérnövekedés a munkaügyinél alacsonyabb lesz a nemzetgazdaságban**.
- **A valós bérnövekedés a gazdaság fehéredése során a munkaügyi felmérésben (és az adóbevallásokban) regisztrálnál alacsonyabb lehet**. A nemzeti számlák tartalmaz becslést a rejtett gazdaságra is, így a keresetek részét képezik a „zsebbe” fizetett fekete- és szürkejövedelmek is. 2010 és 2014 között számos kormányzati intézkedés a gazdaság fehéredése irányába hatott, ami hatással lehetett a nemzeti számlákban kimutatott bérnövekedésre. A személyi jövedelemadó-rendszer egykulcsossá alakítása, a 2012. évi adminisztratív

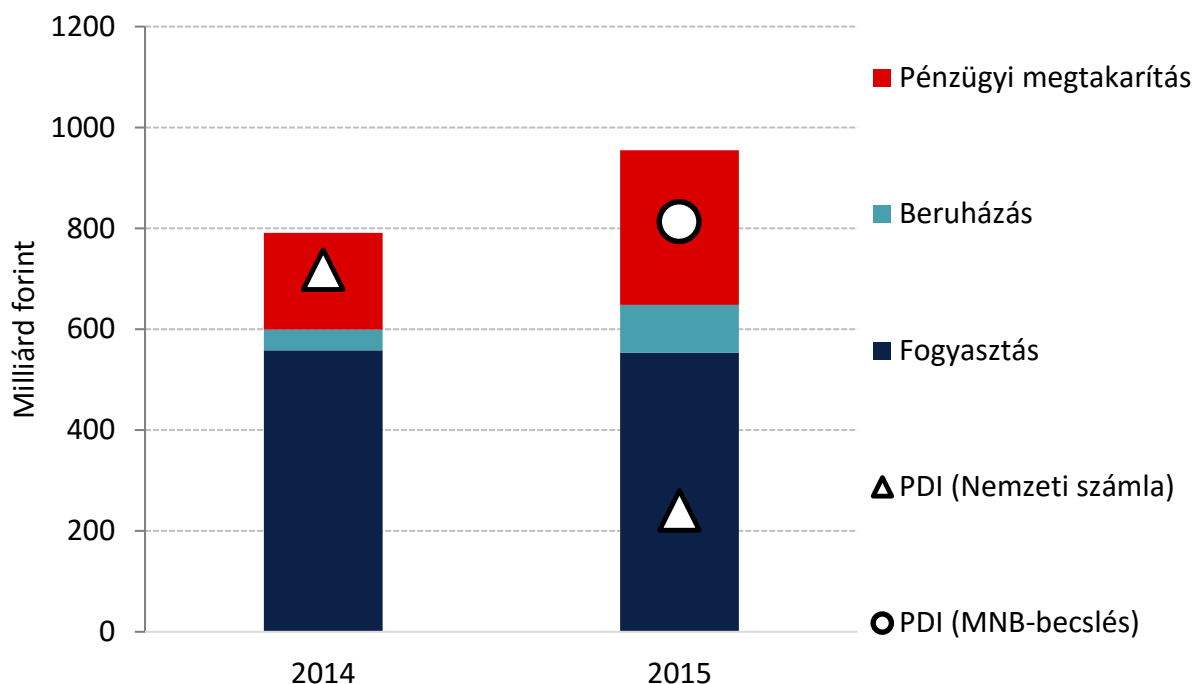
béremelések, illetve az online pénztárgépek megjelenése okozhatott fehéredést a keresetekben. A rejtett gazdaság 2015-ben az Elektronikus Közúti Árumozgásokat Ellenőrző Rendszer (EKÁER) bevezetésével, 2017-ben pedig a bérmegállapodásban foglalt intézkedések hatására tovább csökkenhetett.

Hogy megállapítsuk, a kisebb vállalatok eltérő bérezése valóban hozzájárul-e a két mutató közötti különbséghez, kontrollstatisztikaként számításba vettük az szja-bevallásokban feltüntetett, munkaviszonyból származó jövedelem alakulását. Az adóbevallások szerint a jövedelmek még a munkaügyi statisztikánál is gyorsabban emelkedtek 2010 és 2017 között. **Ez alapján a bevallott jövedelmek lefedettsége nem magyarázza a nemzeti számlákban látott alacsonyabb bérnövekedést 2014-2015-re.**

Hogy a fehéredés hatását közvetetten megbecsüljük erre a két évre, a különböző jövedelmi statisztikákból számolt rendelkezésre álló jövedelem mutatókat érdemes más kontrollstatisztikákkal összevetni. Mivel a háztartási szektorról van szó, ezért a lakossági kiadás (fogyasztás és beruházás), illetve megtakarítás összegét tekinthetjük megfelelő kontrolladatnak. A számításnál figyelembe kell venni, hogy a háztartások rendelkezésre álló jövedelme a munkajövedelmen, illetve a kormányzattól és nonprofit szervezetektől kapott transfereken túl egyéb jövedelmeket is tartalmaz. **Ha a kiadás és a megtakarítás emelkedése inkább a nemzeti számlás jövedelemmel mutat szorosabb összefüggést, akkor a bérnövekedés jórésze fehéredés, ha azonban a munkaügyi bérnövekedést tartalmazó jövedelmi mutató ragadja meg jobban a fogyasztás, beruházás, megtakarítás együttes emelkedését, akkor az intézményi statisztikákban kimutatott béremelkedés a valósághoz közelebb álló érték.**

A háztartások főbb kiadásai és nettó pénzügyi megtakarítása közel 6000 milliárd forinttal emelkedett az elmúlt 7 évben. **A nemzeti számlás jövedelmek emelkedése egészen 2014-ig együtt mozog a költsékek és a megtakarítás összegével.** Mivel a lakossági jövedelmeken belül a munkaügyi bérnövekedés 2014-ben is magasabb volt a nemzeti számlákhoz képest, a különbség jórészt a fehéredés magyarázhatja. **2015-ben azonban nominális csökkenést mutat a KSH nettó bértömege, a rendelkezésre álló jövedelem a háztartások egyéb bevételeivel is csak mérsékelten emelkedik, amit sem a fogyasztás, sem a beruházás, sem a megtakarítási adatok nem támasztanak alá (2. ábra).**

2. ábra: A lakossági felhasználás és a rendelkezésre álló jövedelem (PDI) éves változása

Forrás: KSH, MNB-becslés

Megjegyzés: Pénzügyi megtakarítás: az MNB által publikált pénzügyi számlák alapján. A becsült PDI esetében a munkaügyi statisztikában mért bérnövekedést használjuk fel 2015-re a nemzeti számlás bérnövekedés helyett. A nemzeti számlákban a jövedelmek keletkezése és felhasználása közötti összefüggések a nem pénzügyi számlákból számított megtakarítás adatok használatával teljesülnek.

Ezzel ellentétben a rendelkezésre álló jövedelemen belül a munkaügyi statisztika bérnövekedésével számolva megközelítőleg pontos képet kapunk 2015-re. **Összességében tehát úgy látjuk, hogy a nemzeti számlák 2015-öt kivéve jól közelítik a valós bérdinamika alakulását. A 2015-ös évben azonban inkább a munkaügyi statisztika ragadja meg jobban a munkajövedelmek dinamikáját.**

1.2. Hogyan viszonyul a bérköltség a termelékenységhez?

A válságot követően a termelékenység visszafogottan alakult világszerte, de ezen belül is különösen visszafogott volt a hazai termelékenység-növekedés. A folyamat véleményünk szerint koránt sem olyan ijesztő, mint ahogyan azt sokan [bemutatják](#). A 2010-et követő stabilizációs intézkedések sarokköve a munkapiaci reformja volt és a 2013-tól beinduló hazai gazdasági növekedést a munkaintenzitás emelkedése jellemezte. 2010-től kormányzati intézkedések támogatták az aktivitás és a foglalkoztatás dinamikus emelkedését. A nyugdíjba vonulás feltételeinek szigorítása, a munkanélküli segélyrendszer átalakítása, a Munkahelyvédelmi Akcióterv bevezetése, valamint a közfoglalkoztatás kibővítése nagymértékben hozzájárultak a munkaerőpiachoz korábban nem, vagy csak kevésbé kötődő csoportok foglalkoztatásba áramlásához. Mivel az újonnan belépő, – korábban inaktív vagy hosszabb távon munkanélküli – munkavállalók termelékenysége elmaradt az átlagostól, a negatív összetétel-hatás a termelékenység javulását lassította.

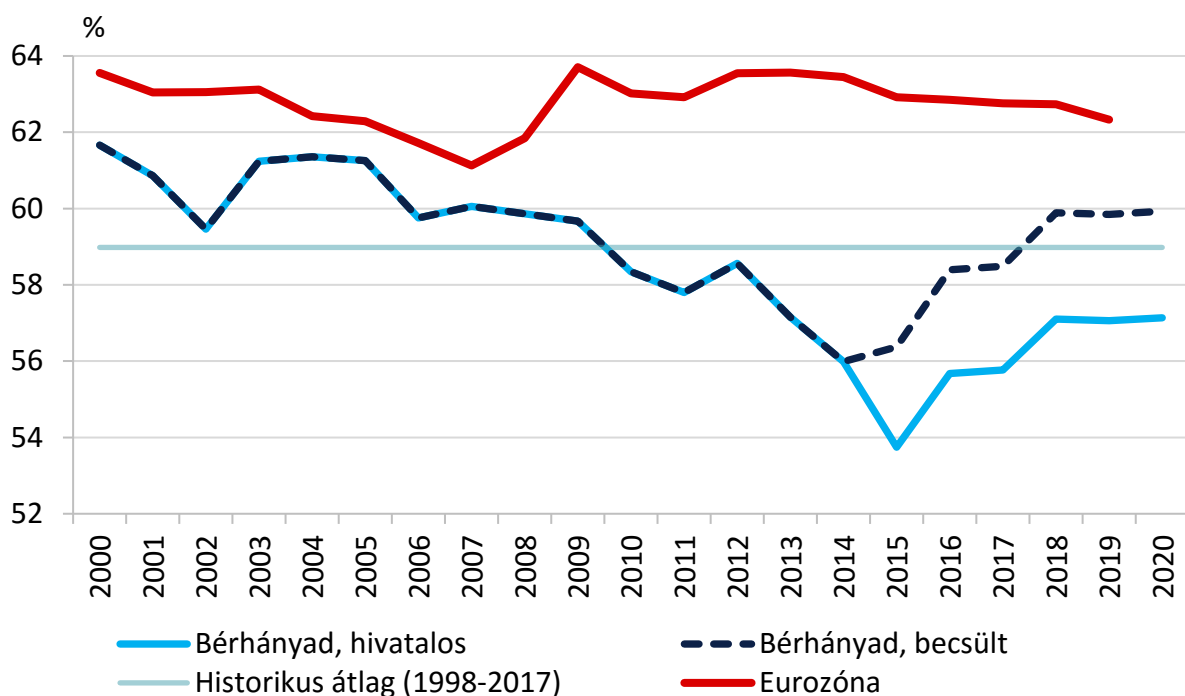
Másrészt a termelékenység emelkedésére a gazdasági ciklusok is jelentős hatást gyakorolnak. Sokan éppen ezért [azt állítják](#), hogy az elmúlt időszak gyenge termelékenység növekedése alapvetően makrogazdasági (értsd: aggregált keresleti) és nem mikrogazdasági (vállalati versenyképességi) probléma. **A gazdasági ciklus felszálló ágában a termelékenység emelkedése jellemző, amit azt a Kaldor-Verdoorn szabály, vagy akár az Okun törvény is implikálja.**

Harmadrészt pusztán a termelékenységi indikátorból nem lehet messzemenő következtetéseket levonni egy ország hosszabb távú gazdasági teljesítményéről. A válság előtti időszakban a termelékenység éves növekedési üteme meghaladta a 4 százalékot, azonban ezt a fenntarthatatlan ütemet a háttérben egyre mélyülő strukturális, munkaerőpiaci problémák és növekvő eladósodottság árnyékolta be. **A válság kitörésével a külső eladósodással finanszírozott növekedési modell a korábban kedvező termelékenységi mutató ellenére fenntarthatatlanná vált.**

Természetesen azzal mi is tisztában vagyunk, hogy hosszú távon a **fenntartható felzárkózási pálya szempontjából a pénzügyi stabilitás megőrzése mellett a termelékenység és a versenyképesség javításának lesz egyre nagyobb a jelentősége.** A jegybank [180 pontos versenyképességi javaslatainak](#) is épp az a célja, hogy a termelékenység hosszabb távon, a kedvező egyensúlyi pozíciók megtartása mellett érje el ismételten a válság előtti növekedési ütemet.

De térjünk egy kicsit vissza a közelmúltra. Hogyan lehet a termelékenységi adatokat makroszinten összeegyeztetni a dinamikus béremelkedéssel? Először is tisztáznunk kell, hogy milyen bérköltség-indexekkel számoltunk. **Meglátásunk szerint 2014-ig a nemzeti számlás jövedelmek, így az ebből számolt bérhányad – a bérköltségek GDP-hez viszonyított aránya – helytálló képet mutat a nemzetgazdaságról.** Ezzel szemben 2015-ben a fent leírtak miatt a bérköltség-indexet az intézményi munkaügyi statisztikából számítottuk ki. Mivel 2016-tól kezdve a két statisztika által leírt dinamika között már nincs érdemi eltérés, ezért innét ismét a nemzeti számlás bérköltségemelkedéssel számoltunk.

3. ábra: A korrigált bérhányad alakulása Magyarországon és az eurozónában

Forrás: AMECO, KSH, MNB-becslés

Megjegyzés: A becslés bérhányadnál 2015-re az átlagos munkaerőköltség munkaügyi statisztikában mért növekedését használjuk fel a nemzeti számlás dinamika helyett. 2018-2020: előrejelzés a szeptemberi Inflációs jelentés alapján.

Ahogy a 3. ábrán is látható, az általunk becslés bérhányad 2005 és 2014 között trendszerű csökkenést mutat, vagyis ebben az időszakban a bérköltségek dinamikája érdemben elmaradt a termelékenység változásától, így a mutató historikus mélypontra, 56 százalékra süllyedt. Számításunk szerint ugyanakkor 2015-től a bérhányad növekedésnek indult, az idei évben pedig várhatóan enyhén meghaladja a historikus átlagot. **A bérek termelékenységet meghaladó növekedésére tehát**

azért volt lehetőség, mivel korábban a bérköltségek dinamikája tartósan elmaradt a termelékenység változásától. A bérek élénk emelkedése rövid távon elszakadhatott a termelékenység alakulásától, hosszabb távon azonban fontos, hogy a bérek növekedése a gazdaság fenntartható felzárkózási pályáján a termelékenység emelkedésével is összhangban alakuljanak.

Előretekintve az előrejelzési horizontunkon a bérhányad fokozatos stabilizálódására (azaz a reál fajlagos munkaerőköltség stabilitására) [számítunk](#). **Éppen ezért fontos, hogy a jövőben a bérköltségek a termelékenység és az inflációs cél összegénél ne nőjenek gyorsabban,** mivel a bérek szintben ledolgozták a korábbi hátrányukat a termelékenységhez képest.

„Szerkesztett formában megjelent a Portfolió.hu oldalon 2018. november 7-én.”